

ПРИВАТНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

PRIVATE LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE SPHERE OF PROVISION OF MEDICAL SERVICES: SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL APPROACHES

Дяченко В.С., аспірант

Державний податковий університет

У статті здійснено аналіз науково-методологічних підходів до розуміння змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг. Встановлено, що методологічна основа дослідження змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг ґрунтується на принципах методологічного плюралізму та має міждисциплінарний характер, що дозволяє поєднати філософсько-правові, соціальні, медичні та нормативно-правові компоненти у межах єдиного дослідницького інструментарію. Методологічний підхід визначено як сукупність наукових і практичних знань спрямованих на дослідження правових явищ, яке здійснюється за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, виокремлення принципів (загальних і спеціальних), а також методів і засобів пізнання.

Виокремлено методологічні підходи дослідження змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг, які реалізуються за допомогою таких методів наукового пізнання як: порівняльно-правовий; системний; цивілізаційний; семіотико-герменевтичний; антропологічний; аксеологічний; синергетичний.

Акцентовано увагу на виклики, що негативно впливають на реалізацію громадянами права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. До таких віднесено: медичну бідність, інфраструктурну недоступність медичних закладів; незадовільний стан кадрового забезпечення галузі; брак обладнання у медичних закладах комунальної і державної форм власності; високу вартість медичних послуг і ліків; велику різницю у доступі до медичних послуг між містом і селом; недостатню кількість аптек і аптечних пунктів за програмою «Доступні ліки»; неефективний розподіл коштів між первинною медичною допомогою і вторинною на користь останньої, що знижує доступ до первинної медичної допомоги широким верств населення; суттєве недофінансування програм спрямованих на ранню діагностику і лікування соціально-небезпечних хвороб тощо.

Обґрунтовано напрями формування подальшої моделі розвитку медичних правовідносин. До них віднесено: а) забезпечення фінансування системи охорони здоров'я на рівні не нижче ніж 5 % ВВП; б) підвищення статусу (усвідомлення ролі для держави) медичного працівника в суспільстві, а також збільшення їм заробітної плати; в) забезпечення прав і гарантій захисту суб'єктів медичних правовідносин стосовно надання медичних послуг і доступу до них за умов збройних конфліктів; г) запровадження преференцій стимулюючих медичних працівників працювати в сільській місцевості; ґ) подальший розвиток досліджень прав людини четвертого покоління, які нерозривно пов'язані з життям і здоров'ям людини та виникли внаслідок значного розвитку науки й технологій у сфері біології та медицини. До зазначеної категорії сьогодні можна віднести права на штучне запліднення, евтаназію, трансплантацію органів, клонування, зміну статі; д) подальші дослідження в частині покращення якості надання медичних послуг та проведення медичних експертиз; е) проведення подальших досліджень правового регулювання правовідносин у сфері надання медичних послуг, які дотепер не викликали інтересу в наукових цивілістичних колах, а також активізації порівняльної цивілістики тощо.

Ключові слова: методологічний підхід, медична послуга, право на охорону здоров'я, медичні правовідносини, цивільні правовідносини у сфері надання медичної допомоги, суб'єкти медичних правовідносин, правовий статус, юридична відповідальність.

The article analyzes scientific and methodological approaches to understanding the content of private-legal regulation of relations in the field of medical services. It is established that the methodological basis for studying the content of private-legal regulation of relations in the field of medical services is based on the principles of methodological pluralism and has an interdisciplinary nature, which allows combining philosophical-legal, social, medical and regulatory-legal components within a single research toolkit. The methodological approach is defined as a set of scientific and practical knowledge aimed at studying legal phenomena, which is carried out using general scientific and special research methods, the identification of principles (general and special), as well as methods and means of cognition. Methodological approaches to studying the content of private-legal regulation of relations in the field of medical services are identified, which are implemented using such methods of scientific cognition as: comparative legal; systemic; civilizational; semiotic-hermeneutic; anthropological; axiomatic; synergistic.

Attention is focused on challenges that negatively affect the realization of citizens' rights to health care, medical care and medical insurance. These include: medical poverty, infrastructural inaccessibility of medical institutions; unsatisfactory state of staffing of the industry; lack of equipment in medical institutions of municipal and state ownership; high cost of medical services and medicines; large difference in access to medical services between the city and the countryside; insufficient number of pharmacies and pharmacy points under the "Affordable Medicines" program; inefficient distribution of funds between primary medical care and secondary in favor of the latter, which reduces access to primary medical care for broad segments of the population; significant underfunding of programs aimed at early diagnosis and treatment of socially dangerous diseases, etc.

Directions for the formation of a further model for the development of medical legal relations are substantiated. These include: a) ensuring financing of the health care system at a level not lower than 5% of GDP; b) raising the status (awareness of the role for the state) of a medical worker in society, as well as increasing their salaries; c) ensuring the rights and guarantees of protection of subjects of medical legal relations regarding the provision of medical services and access to them in conditions of armed conflicts; d) introducing preferences that stimulate medical workers to work in rural areas; e) further development of research into the fourth generation of human rights, which are inextricably linked with human life and health and arose as a result of the significant development of science and technology in the field of biology and medicine. The above category today includes the rights to artificial insemination, euthanasia, organ transplantation, cloning, sex change; e) further research into improving the quality of medical services and conducting medical examinations; f) conducting further research into the legal regulation of legal relations in the field of medical services, which have not yet aroused interest in scientific civic circles, as well as the activation of comparative civics, etc.

Key words: methodological approach, medical service, right to health care, medical legal relations, civil legal relations in the field of medical care, subjects of medical legal relations, legal status, legal responsibility.

Актуальність. Трансформація відносин у сфері охорони здоров'я триває з часів незалежності нашої держави із перемінним успіхом. Така трансформація полягала у необхідності «втримання» системи охорони здоров'я після розпаду СРСР, згодом у пошуку напрямів і механізмів її реформування, далі у проведенні реформи, яка

триває з 2010 року [1]. Повномасштабна агресія РФ проти нашої країни суттєво вплинула на реформування системи охорони здоров'я окреслюючи найбільш слабкі її ланки, що потребують негайного її реформування [2; 3; 4; 5].

Варто акцентувати увагу на тому, що у процесі трансформації медичних правовідносин розвитку набу-

вають приватноправові відносини у сфері охорони здоров'я, окрім медичної допомоги частіше, починаючи з 2000-х років, вживається поняття «медичні послуги» [6, с. 92-100; с. 452-460] і розвиваються договірні відносини у сфері охорони здоров'я [7, с. 459-493; 8; 9; 10; 11]. Активно проводяться дослідження таких правовідносин, формуються науково-методологічні підходи до їх розвитку і пошуку збалансованої, з урахуванням сучасного стану і перспектив розвитку сфери охорони здоров'я у повоєнний період, оптимальної моделі української системи охорони здоров'я.

У зв'язку із наведеним вище вважаємо актуальним дослідження таких підходів щодо приватноправового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг в контексті визначення напрямів подальшої моделі побудови таких правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цивільних правовідносин у сфері надання медичної допомоги і медичних послуг займалися вітчизняні науковці: С. В. Антонов, С. Б. Булеца, Т. В. Волинець, Р. Ю. Гревцова, А. А. Герц, Л. М. Дешко, Р. А. Майданик, Г. А. Миронова, С. В. Михайлова, Г. В. Муляр, В. М. Пашков, І. Р. Пташник, Т. Ю. Тарасевич, О. В. Оніщенко, О. Ю. Кашинцева, В. О. Савченко, М. М. Самофал, Л. О. Самілик, І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко, І. В. Чеховська та інші дослідники.

Метою статті є здійснення аналізу науково-методологічних підходів до розуміння змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг і окреслення напрямів формування подальшої моделі розвитку медичних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Науково-методологічний підхід закладає фундамент для розробки ефективної моделі, адаптованої під «реалії часу», враховує базові потреби, цінності і пріоритети суспільства. У зв'язку з цим, доцільним видається дослідження його змісту у працях правників саме у сфері охорони здоров'я. Так, здійснивши аналіз поняття «методологічний підхід» І. Я. Сенюта вказує на відсутність «дефініційної єдності у визначенні цієї терміноконструкції» [6, с. 67]. Учена пропонує визначати методологічний підхід «як загальну стратегію дослідження, яка базується на методологічних принципах, спрямованих на наукове пізнання і практичне застосування права, що реалізується за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів дослідження» [6, с. 68]. Г. А. Миронова вважає, що методологічний підхід містить сукупність «аксіом, принципів, методів, які консенсуально використовуються у проведенні досліджень» і завдяки яким «напрацьовуються фундаментальні наукові ідеї, положення, провідні засади» [8, с. 15]. О. М. Дубницька методологічний підхід тлумачить ще «як наукове знання про напрями, способи, методи наукового пізнання, дослідження» [12, с. 206]. Ю. А. Баранова вважає, що методологічний підхід містить «принципи, підходи, методи, засоби пізнання» [13, с. 13]. Варто відмітити, що як вітчизняними, так і зарубіжними ученими приділено значну увагу вивченню змісту поняття «методологічний підхід». Враховуючи їх напрацювання і сферу нашого дослідження вважаємо, що методологічний підхід можна визначити як сукупність наукових і практичних знань спрямованих на дослідження правових явищ (у нашому випадку приватно-правових відносин у сфері охорони здоров'я), яке здійснюється за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, виокремлення принципів (загальних і спеціальних), а також методів і засобів пізнання.

Використовуючи фундаментальне дослідження методологічних підходів у сфері надання медичної допомоги І. Я. Сенюти [10, с. 68-75] за допомогою методу екстраполяції виокремимо найбільш важливі, на нашу думку, методологічні підходи для з'ясування змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медич-

них послуг. До таких відносимо: порівняльно-правовий; системний; цивілізаційний; семіотико-герменевтичний; антропологічний; аксеологічний; синергетичний. Розглянемо їх більш детально.

Порівняльно-правовий метод зазвичай використовується при дослідженні нормативно-правових актів зарубіжних країн, що регламентують особливості надання медичних послуг на приватноправових засадах. Такі дослідження проведено вітчизняними науковцями Л. М. Дешко, Г. В. Муляр [14], В. М. Пашковим, Т. Ю. Тарасевич [15], О. В. Оніщенко, П. Ю. Козіною [16], О. Ю. Кашинцевою, І. В. Чеховською [17; 18] та іншими ученими. У ході дослідження, на підставі аналізу нормативно-правових актів і напрацювань зарубіжних учених виокремлено перспективні напрями удосконалення приватно-правових відносин у сфері надання медичних послуг. Як приклад можна навести проведений Т. В. Петліною аналіз законодавства Німеччини і судової практики застосування законодавства, яке регламентує отримання медичного канабісу пацієнтами, які страждають від важких захворювань. Дослідницею встановлено, що ця адміністративна процедура, яка узаконена в Німеччині щодо використання медичного канабісу, є насправді достатньо складною для виконання й передбачає низку запобіжників: «пацієнт має довести, що він чи вона справді страждає від важкого захворювання, а альтернативні методи лікування або не доступні, або неприйнятні в цьому конкретному випадку» [19, с. 68]. Отже, як зазначає Т. В. Петліна, якщо спір доходить до суду, пацієнт повинен виконати вимоги ст. 31 (6) П'ятої книги Соціального кодексу 1988 р. Німеччини і на підставі медичної документації та висновків лікарів довести важкість стану свого здоров'я та відсутність альтернативних методів терапії чи їхню неефективність. В цілому, авторка відмічає, що виходячи з аналізу судової практики, пацієнтові доволі важко довести, що терапія, у якій використовується медичний канабіс, є єдиним доступним методом лікування [19, с. 64]. Прийнятий в Україні Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду коноплі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування» [20] викликав численні дискурси як серед науковців, так і серед практиків стосовно доцільності використання медичного канабісу для лікування в Україні пацієнтів, які страждають від важкого захворювання.

Також в контексті зазначеного вище варто відмітити і праці стосовно доцільності запровадження евтаназії в Україні [20; 21], вивчення зарубіжного досвіду її легалізації і паліативної допомоги [22]. Також варто відмітити і праці присвячені аналізу зарубіжного законодавства стосовно запровадження сурогатного материнства [23; 24].

В цілому варто зазначити, що подальші дослідження приватних відносин у сфері надання медичних послуг розвиваються під впливом Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (ратифікована Україною 16.09.2014 р.). Слід виокремити напрями розвитку і адаптації вітчизняного законодавства у сфері охорони здоров'я. До таких варто віднести: транскордонне надання медичних послуг (медичний туризм), персональні дані про стан здоров'я, цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану здоров'ю, тощо.

Системний метод зазвичай використовується для отримання цілісної картини предмета дослідження. У цьому контексті варто виділити дослідження С. В. Антонова, С. Б. Булеци, Т. В. Волинець, А. А. Герца, Р. А. Майданика, Г. А. Миронової, І. Я. Сенюти та інших, у працях яких аналізувались приватно-правовідносини у сфері

надання медичної допомоги. Детальний аналіз розвитку і становлення вітчизняної цивілістичної думки щодо правовідносин у сфері надання медичної допомоги провела І. Я. Сенюта, яка виокремила етапи розвитку науки цивільного права щодо правової природи правовідносин у сфері надання медичної допомоги та зазначила, що «праці учених-цивілістів на початку сучасного етапу розвитку цивільно-правової науки були сфокусовані здебільшого на договірному регулюванні зобов'язань з надання медичних послуг». На підставі проведеного дослідження учена відмітила, що «проблематика правової природи правовідносин у сфері надання медичної допомоги досліджувалась фрагментарно і потребує подальшого комплексного вивчення» [25, с. 88]. Дослідженню розвитку цивілістичної думки щодо правовідносин у сфері надання медичної допомоги в незалежній Україні присвячено роботу М. З. Качмар. Учена відмітила, що «перші комплексні дослідження правовідносин у сфері надання медичної допомоги з'явилися в Україні лише напочатку 2000-х років. На цьому етапі, на відміну від радянського періоду, на перший план виходить тема договірному регулюванню цивільних відносин у сфері охорони здоров'я, що було обумовлено розвитком договірних інститутів цивільного права, зокрема договірних зобов'язань про надання медичних послуг» [26, с. 172]. Дослідниця виокремила актуальні напрями досліджень, до яких віднесла: «дослідження правової природи правовідносин у сфері надання медичної допомоги; аналіз поняття та ознак цивільних правовідносин у сфері надання медичної допомоги; дослідження підстав виникнення правовідносин щодо надання медичної допомоги; аналіз об'єкта і предмета цивільних правовідносин у сфері надання медичної допомоги; особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану неналежним наданням медичної допомоги» [26, с. 172].

Акцентуємо увагу на те, що поняття «медична послуга» з'явилося в законодавстві України ще на початку 1990-х років, проте використовувалося значно рідше, ніж медична допомога [7, с. 485-486]. Більш активне використання цього терміну у науковій і публіцистичній лексикі розпочалося з 2016 року, коли було затверджено Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я [27]. Звертаємо увагу на те, що поняття «медична допомога», на думку дослідників, має міжгалузевий характер і розглядається переважно в контексті особистих немайнових прав фізичної особи у цивільному праві та гарантованого державою права кожної людини в сфері охорони здоров'я у конституційному праві [9, с. 54]. Натомість медична послуга є самостійним об'єктом цивільних прав (ст. 177 ЦК України) [28]. Серед наукових праць, присвячених проблематиці медичних послуг і договірному регулюванню надання медичних послуг, слід виокремити дисертаційні дослідження С. В. Михайлова «Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичних послуг» (2010), М. М. Самофал «Цивільно-правове регулювання надання медичних послуг дітям» (2014), А. А. Герц «Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг» (2016) та інші.

Цивілізаційний та антропологічний та аксеологічний підходи використано у працях С. Антонова, С. Боліджар, А. Герц, Р. Гревцової, Р. Майданика, В. Менджул, Г. Мирнової, І. Сенюти, Л. Самілик, І. Чеховської та інших. Учені досліджували спектр правовідносин «лікар-пацієнт», правовий статус, доступ до медичних послуг [29; 30; 31], етико-правові проблеми, що виникають під час надання медичних послуг (у тому числі і проведення медичних досліджень) [32], юридичну відповідальність суб'єктів медичних правовідносин (у тому числі дефекти надання медичної допомоги) [33] тощо. Слід підкреслити, що правовий статус людини в медичній сфері розглядається сьогодні в контексті ідеологічних засад сучасного громадянського суспільства та в безпосередньому зв'язку із фундаментальними соціальними цінностями та право-

вими пріоритетами сьогодення, серед яких найважливішими є фундаментальні природні права людини – на свободу, гідність, приватність, фізичну та психічну цілісність. Такий підхід, як стверджує Г. А. Миронова, виявився не випадковим, а став результатом закономірного історичного процесу становлення відповідних соціокультурних та правових засад [8, с. 17].

Варто підкреслити, що учені у своїх твердженнях щодо пріоритетності прав людини в контексті отримання або надання медичних послуг спирались на практику вітчизняних судів і ЄСПЛ.

За допомогою зазначених вище підходів було здійснено дослідження правового регулювання інформаційних інноваційних технологій у сфері медичного обслуговування. Такі дослідження було проведено С. Б. Булецею, А. В. Стойкою, Я. Триньовою. Ученими досліджено зміст поняття і правову природу технологій віртуальної реальності, цифрову терапію, віртуальну реальність в психотерапії, неімерсивні технології в медицині, штучний інтелект в медицині, 3D-біопринтинг, нанотехнології, виокремлено проблеми їх правового регулювання [34, с. 231-287].

Не менш важливими є дослідження лікарської таємниці, зокрема її змісту, особливостей, правомірності розголошення і відповідальності за незаконне розголошення, суб'єктів збереження лікарської таємниці, їх правового статусу, права на надання інформації про пацієнта без його згоди чи згоди його законного представника тощо [35; 36].

Дослідженню правової природи та змісту прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я присвячено роботи А. Дзєбчук, А. Ігнатової, С. Булеци, М. Менджул, Ю. Паніної та інших учених. Ученими з'ясовано сутність прав, що належать до прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я. Запропоновано поняття та сутнісні ознаки прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я [37].

Право на інформовану згоду і захист прав персональних даних досліджували Х. Я. Терешко, Р. Ю. Гревцова [38] та інші учені. Визначено зміст поняття інформована згода, критерії її правомірності, форми вираження та способи закріплення інформованої згоди, підстави відмови від медичного втручання, захист персональних даних тощо.

Семіотико-герменевтичний підхід використовують для інтерпретації правових норм. Це зумовлено галузевою множинністю сутності понять, нечіткістю і невизначеністю законодавства і, як правило, породжує правореалізаційні і правозастосовні проблеми. Учені використовують практику ЄСПЛ і судову практику виокремлюють проблеми інтерпретації окремих норм права і пропонують шляхи їх усунення [39; 40]. Також вивчають правові звичаї, які також є регуляторами відносин у сфері надання медичних послуг [41; 42].

Синергетичний підхід відіграє важливу роль у дослідженні правовідносин, що виникають і розвиваються в окремих сферах, де надаються медичні послуги. Значення синергії для вивчення правових явищ за сучасних умов, на думку І. Я. Сенюти зростає з огляду на динамічність суспільних відносин, розширення обсягів мультидисциплінарних інтеграційних процесів. На думку дослідниці синергійний підхід створює «мультиплікативний» ефект шляхом забезпечення досягнення рівноваги благ різних систем [10, с. 73].

У зв'язку з наведеним вище актуальними видаються дослідження приватноправових відносин в окремих сферах, де надаються медичні послуги, відтак і розвиваються договірні відносини. Класифікацію договорів у сфері медицини запропонував Р. А. Майданник, який за критерієм «предмет договору» поділив їх на чотири групи: договори про медичне обслуговування населення; договори про надання медичних послуг; змішані договори про надання медичних й інших послуг (договори медичного

страхування, сурогатного материнства, участь в медико-біологічних експериментах на людях тощо); договори в медичній сфері, які забезпечують надання медичних послуг або медичної допомоги (договори на виробництво нових лікарських засобів та імунобіологічних препаратів для медичних цілей, забезпечення протезною допомогою, на проведення альтернативної медичної експертизи, трудові договори з медичними працівниками) [34, с. 164]. Учений також дослідив правову природу відносин з надання медичних послуг, поняття договору про надання медичних послуг, підстави зобов'язань з надання медичних послуг, виокремив особливості договору про надання медичних послуг, проаналізував порядок укладання договору про надання медичних послуг, об'єкт медичної діяльності і предмет, сторони і зміст договору [43].

Аналізуючи природу, сферу застосування і особливості договорів про надання медичних послуг А. А. Герц класифікувала такі договори: залежно від суб'єктного складу (виконання послуг і пацієнта, його громадянства, віку); залежно від того, на чью користь укладено договір про надання медичних послуг [44, с. 16-19]. Окремо учена виділяє договір про репродуктивні права фізичних осіб; про надання хірургічних послуг; про надання хірургічних послуг, який є різновидом договору про надання медичних послуг (до яких відносить послуги пластичної хірургії) [44, с. 19].

У контексті нашого дослідження варто звернути увагу і на договори добровільного медичного страхування. Вивченню цього напрямку дослідження присвячено чимало праць учених [45; 46; 47].

Окремої уваги заслуговують дослідження правового регулювання відносин у сфері репродуктології [48], трансплантації [49], донорства крові та її компонентів (Ю. І. Фетько, І. Р. Пташник, О. В. Губський та інш.), медичного туризму [50], нетрадиційної медицини [51], психіатрії [52], косметології [53] тощо. Варто відмітити суттєві напрацювання учених стосовно дослідження приватноправових відносин в окремих сферах, де надаються медичні послуги, які активно проводяться, що дозволяє зробити висновок про перспективність обраного напрямку дослідження.

Висновки. Методологічний підхід визначаємо як сукупність наукових і практичних знань спрямованих на дослідження правових явищ (у нашому випадку приватно-правових відносин у сфері охорони здоров'я), яке здійснюється за допомогою загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, виокремлення принципів (загальних і спеціальних), а також методів і засобів пізнання.

Встановлено, що методологічна основа дослідження змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг ґрунтується на принципах методологічного плюралізму та має міждисциплінарний характер, що дозволяє поєднати філософсько-правові,

соціальні, медичні та нормативно-правові компоненти у межах єдиного дослідницького інструментарію.

Виокремлено методологічні підходи дослідження змісту приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг, які реалізуються за допомогою таких методів наукового пізнання як: порівняльно-правовий; системний; цивілізаційний; семіотико-герменевтичний; антропологічний; аксеологічний; синергетичний.

Акцентовано увагу на виклики, що негативно впливають на реалізацію громадянами права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. До таких віднесено: медичну бідність, інфраструктурну недоступність медичних закладів; незадовільний стан кадрового забезпечення галузі; брак обладнання у медичних закладах комунальної і державної форм власності; високу вартість медичних послуг і ліків; велику різницю у доступі до медичних послуг між містом і селом; недостатню кількість аптек і аптечних пунктів за програмою «Доступні ліки»; неефективний розподіл коштів між первинною медичною допомогою і вторинною на користь останньої, що знижує доступ до первинної медичної допомоги широким верствам населення; суттєве недофінансування програм спрямованих на ранню діагностику і лікування соціально-небезпечних хвороб тощо.

Обґрунтовано напрями формування подальшої моделі розвитку медичних правовідносин. До них віднесено: а) забезпечення фінансування системи охорони здоров'я на рівні не нижче ніж 5% ВВП; б) підвищення статусу (усвідомлення ролі для держави) медичного працівника в суспільстві, а також збільшення їм заробітної плати; в) забезпечення прав і гарантій захисту суб'єктів медичних правовідносин стосовно надання медичних послуг і доступу до них за умов збройних конфліктів; г) запровадження преференцій стимулюючих медичних працівників працювати в сільській місцевості; г') подальший розвиток досліджень прав людини четвертого покоління, які нерозривно пов'язані з життям і здоров'ям людини та виникли внаслідок значного розвитку науки й технологій у сфері біології та медицини. До зазначеної категорії сьогодні можна віднести права на штучне запліднення, евтаназію, трансплантацію органів, клонування, зміну статі. Очевидно, що найближчим часом зазначений перелік розшириться в силу активних розробок у медицині та в генній інженерії зокрема [38]; д) подальші дослідження в частині покращення якості надання медичних послуг та проведення медичних експертиз; е) проведення подальших досліджень правового регулювання правовідносин у сфері надання медичних послуг, які дотепер не викликали інтересу в наукових цивілістичних колах, а також активізації порівняльної цивілістики тощо.

Перспективним напрямом видається подальше дослідження принципів приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг, а також методів і засобів такого регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Указ Президента України № 504/2011 від 27.04.2011. *Сайт Президента України*. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5042011-13078>
2. Чеховська І.В. Адміністративно-правове забезпечення доступності медичної допомоги у період дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 378-382.
3. Чеховська І. В., Мороз Ю.А. Реформування системи надання психіатричної допомоги в Україні: організаційно-правові підходи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 4 (13). С. 80-90.
4. Чеховська І.В., С.В. Книш, Г.В. Муляр. Психіатрична допомога чи охорона психічного здоров'я нації: нові підходи у реформуванні психіатрії. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. Вип. 3 (98). С. 141-151.
5. Olesia Batryn, Iryna Chekhovska, Natalia Uvarova, Tatiana Zhehlinska, Alona Komziuk. Transformation of the State policy of Ukraine in the healthcare sector during martial law. *Political Questions*. 2023. 41(78), С. 296-308.
6. Єдиний медичний простір України: правовий вимір: монографія/за заг. ред. С.Г. Стеценка. Харків: *Право*, 2022. 672 с.
7. Приватно-правові засади захисту прав людини у соціальній державі: монографія /за заг. ред. І.В. Чеховської. Ірпін: *Державний податковий університет*. 2023. 568 с.
8. Миронова Г.А. Приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги: монографія / відп. ред. О.Д. Крупчан. Київ, 2015. 309 с.
9. Герц А.А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2016. 421 с.
10. Сенюта І.Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. Львів: *Видавництво ЛОБФ «Медицина і право»*, 2018. 640 с.

11. Чеховська І. В. Медичне право : навч. посіб. / І. В. Чеховська ; Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2020. 479 с.
12. Дубницька О.М. Методологічні підходи у професійній підготовці майбутніх фахівців. Збірник наукових праць. Випуск 3. Київ-Львів-Бережани-Гомель. 2018. С. 206-209. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1e186d26-e632-4955-ba9b-e543b169721f/content>
13. Баранова Ю. А. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 193 с.
14. Муляр Г. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020 № 1-2. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1-2_2020-43-52.pdf
15. Тарасевич Т.Ю. Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади. Дис.. доктор. юрид. наук за спеціальністю 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право». *Національний авіаційний університет*, Київ, 2024. 479 с.
16. Оніщенко О.В., Козіна П.Ю. Сурогатне материнство в Україні та за кордоном: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2015. № 3(36). С. 102–108.
17. Чеховська І.В., Білоусюк В.В. Правове регулювання евтаназії: міжнародний досвід. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 23–33.
18. Chekhovska I.V., Balynska O.M., Blahuta R.I. et al. Euthanasia or palliative care: legal principles of the implementation in the context of the realization of human rights to life. *Wlad Lek*. 2019;72(4):677-681.
19. Петліна Т.В. Судові аспекти легалізації медичної конопльі в Україні та досвід Німеччини. *Медичне право*. 2024. № 1 (33). С. 51-68.
20. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду конопльі (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин та лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування: Закон України від 21.12.2023 р. № 3528-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-20#Text>
21. Чеховська І.В., Білоусюк В.В. Правове регулювання евтаназії: міжнародний досвід. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 23-33.
22. Сенюта І.Я. Закон України про паліативну допомогу: to be or not to be. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2024. № 3. С. 108-115.
23. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння сутності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2-3. С. 58–64.
24. Вознюк А.А., Гриньків О.О., Ерменчук О.П. Сурогатне материнство та торгівля людьми: критерії відмежування та підстави кримінальної відповідальності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 1. С. 583-589.
25. Сенюта І.Я. Генеза вітчизняної цивілістичної думки щодо правовідносин у сфері надання медичної допомоги та її сучасний стан. *Медичне право*. 2016. № 2 (18). С. 74-92.
26. Качмар М.З. Розвиток цивілістичної думки щодо правовідносин у сфері надання медичної допомоги в незалежній Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 78: Частина 1. С. 172-176.
27. Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. №1013-р *База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>
28. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
29. Чеховська І.В. Адміністративно-правове забезпечення доступності медичної допомоги у період дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 378-382.
30. Чеховська І. В. Зарубіжний досвід правового регулювання застосування спеціалізованого санітарного транспорту в умовах поширення COVID-19. *Ірпінський юридичний часопис*. 2022. Вип. 1 (8). С. 70-79.
31. Чеховська І. В. Зарубіжний досвід правового забезпечення реалізації проектів єдиного медичного простору. *Ірпінський юридичний часопис*. 2020. Вип. 2 (4). С. 31-41
32. Гревцова Р.Ю., Кузьмичова М.В. Етико-правові аспекти охорони репродуктивного здоров'я жінок в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 322-326.
33. Антонов С.В. Цивільно-правова відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю при наданні платних медичних послуг : дис. канд. юрид. наук. К., 2006. 206 с.
34. Медичне право : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С.Б. Булеци; д-ра юрид. наук, доц. М.В. Менджул. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 720 с.
35. Дворніченко А.С. Правові підстави та умови регулювання розголошення медичної таємниці. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 174-184.
36. Терешко Х.Я. Право на медичну інформацію: деякі аспекти. *Медичне право : науково-практичний журнал : додаток до журналу «Право України» / ЛОБФ «Медицина і право»*; голов. ред. І.Я. Сенюта ; наук. рада : Р.А. Майданик, Б. Арда, С. Вольфман та ін. Львів, 2017. Спецвипуск № 3. С. 125–131.
37. Булеца С.Б., Менджул М.В., Паніна Ю.С. Правова природа та зміст прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2019. Випуск 55. Том 1. С. 110-114.
38. Гревцова Р.Ю. Інформована згода на медичне втручання: юридичні аспекти отримання і оформлення. *Управління закладом охорони здоров'я*. 2007. № 3. С. 15
39. Дяченко В.С. Особливості приватно-правового регулювання відносин у сфері надання медичних послуг. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. Вип. 1 (17). С. 79-94.
40. Чеховська І. В., Мороз Ю.А. Реформування системи надання психіатричної допомоги в Україні: організаційно-правові підходи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 4 (13). С. 80-90.
41. Сенюта І.Я. Правовий звичай як джерело права та регулятор відносин у сфері надання медичної допомоги. *Медичне право*. 2017. № 2 (20). С. 59-70.
42. Дзебчук, А., & Ігнатова, А. Четверте покоління прав людини: проблемні аспекти впровадження окремих з них в Україні. *Молодий вчений*, 11 (75), 19-23.
43. Майданик Р. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право*. 2010. № 5 (1). С. 52-66.
44. Герц А.А. Класифікація договорів про надання медичних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. Випуск 32. Том 2. 2015. С. 16-20.
45. Чеховська І.В. Правове регулювання оподаткування діяльності з добровільного медичного страхування: проблеми та напрями удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 139-143.
46. Россильна О.В., Головачова А.С. Особливості медичного страхування в умовах розвитку персоналізованої медицини. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 79-85.
47. Климук Н. Я. Особливості медичного страхування в Україні в сучасних умовах. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2021. № 1. С. 55-60.
48. Iryna Chekhovska, Vladyslav Teremetskyi, Iryna Bozhuk, Liliya Knyazka, Oksana Obryvkina, Lyubov Meniv. Postmortal And Posthumous Reproduction: Ethical and Legal Approaches To The Legalization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021 Vol: 24 P. 1-8.
49. Румянцев О.П. Захист права на трансплантацію як гарантія його реалізації в Україні. *Право. ua*. 2020. № 2. С. 216–223.
50. Подзіров А. О. Правова природа відносин у сфері медичного туризму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 4 (96). С. 205–216. DOI: 10.33766/2524-0323.96.205-216.
51. Чеховська І.В. Правове регулювання оподаткування послуг з нетрадиційної медицини. *Київський часопис права*. № 1. 2025. С.60-67.
52. Чеховська І. В., Мороз Ю.А. Реформування системи надання психіатричної допомоги в Україні: організаційно-правові підходи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. Вип. 4 (13). С. 80-90.
53. Чеховська І.В., Білоусюк В.В. Правове регулювання ринку косметологічних послуг: порівняльно-правовий аналіз. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 15. С. 101-111.